

Економічні науки

Нефедова Тетяна Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

Яненкова Вікторія Олександрівна

студента факультету економіки та бізнесу

Київського національного університету технологій та дизайну

БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ З КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

***Анотація.** Статтю присвячено проблемам банківського кредитування фізичних осіб в Україні. Проаналізовано основні тенденції банківського кредитування та фактори, які на нього впливають. Визначено причини негативних тенденцій у сфері банківського кредитування фізичних осіб в Україні.*

***Ключові слова:** банк, кредитування, відсоткова ставка, кредит.*

Актуальність. Значне зростання споживчого кредиту в Україні в останні роки стало важливим чинником розвитку банківської системи. Проте воно надто прискорене і недостатньо контрольоване, що загостило проблеми кредитного ринку і сприяло нагромадженню ризиків. Сучасний банківський бізнес супроводжують високий рівень конкуренції. Водночас суб'єкти споживчого кредиту в Україні виявилися не готовими до суттєвих соціально-економічних інновацій, а надмірна активізація банків щодо кредитування населення посилила загрози стійкості окремих банків, тому подальший розвиток і ефективне функціонування споживчого кредиту не вбачається можливим без пошуку і впровадження нових підходів до його регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню кредитування населення комерційними банками присвячено багато наукових досліджень, серед яких дослідження таких вчених економістів, як: Герасимовича А. М., Кіндрацької Л. М., Кіреєва О. І., Кузьмінської О. Е., Кириленко В. Б., Недері Л. В., Нетребчук Л. О., Полетаєвої О. С., Плісак С. А., Шульги Н. П., Барановського О.І., Васюренко О.В., Корнеєва В.В., Соколової А.В. та інших.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз сучасного стану кредитування фізичних осіб та перспектива розвитку у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кредитування фізичних осіб набуває все більшого значення і стає невід'ємним і важливим складником банківської діяльності.

Умови конкурентної боротьби стають все більш суворими для ринку фінансових послуг. Ключовим моментом є довіра (або її відсутність). Споживачі отримують миттєвий доступ до відгуків користувачів в Інтернеті, порівнянь фінансових продуктів і можливість переходити від одних постачальників фінансових послуг до інших. Це робить їх більш поінформованими, а їх запити ростуть як ніколи раніше.

В Україні можливість кредитування фізичних осіб була започаткована у ході банківської реформи, офіційною датою якої є березень 1991 р., коли було ухвалено Закон України «Про банки і банківську діяльність». Незважаючи на наявність юридичної бази та можливість реалізації механізму надання індивідуальних позик, кредитування фізичних осіб упродовж тривалого періоду часу здійснював лише Ощадний банк України, а інші комерційні банки більш активно почали працювати лише з 2000 р.

На сьогодні частка кредитів, наданих фізичним особам банками України, з кожним роком зростає.

Споживчий кредит дає змогу населенню споживати товари і послуги до того, щоб споживачі були спроможні їх оплатити. До споживчих позик належать товарні і грошові споживчі кредити. Товарний споживчий кредит пов'язаний з продажем товарів тривалого користування в кредит (з розстрочкою платежу). Грошовий споживчий кредит - це надання банківськими або небанківськими кредитними установами позик фізичним особам на задоволення їхніх споживчих потреб.

Оцінка кредитоспроможності позичальника для банку є одним з методів регулювання ризиків банківської діяльності та кредитного ризику.

Аналізуючи структуру кредитів, наданих фізичним особам, варто виділити ще іпотечний кредит. До кризи 2008 року в Україні відбувався стрімкий розвиток іпотечного кредитування. Найбільш активними за загальною кількістю укладених кредитних договорів із фізичними особами став 2007 р. – на іпотеку припадало 267 тис. грн.; у 2008 р. їх кількість скоротилась до 199 тис. грн. У наступні роки тенденція скорочення кредитування продовжилась. На думку експертів, основною причиною є те, що банки не бажають розвивати цей вид кредитування через великі ризики. Так, в Україні середня ставка за іпотечними кредитами – більше 20% річних (наприклад, сьогодні «Ощадбанк» пропонує своїм клієнтам іпотеку під 25% річних з терміном погашення до 20 років) [3].

У світовій банківській практиці не існує єдиного підходу до визначення кредитоспроможності, методики різняться за складом та кількістю використовуваних показників. На сьогодні все ще залишається невирішеним питання щодо оптимальної методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України, проте НБУ було прийнято рішення змінити підходи банків до оцінки ними кредитного ризику, тому Постановою від 30 червня 2016 року № 351 НБУ затвердив Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за

активними банківськими операціями, що максимально наблизило українську практику до міжнародної.

За даними НБУ у 2018 р. починає відновлюватися іпотечне кредитування, банки співпрацюють з забудовниками, пропонують пільгові ставки за партнерськими програмами (фіксована ставка, як правило, від 5%, її розмір у більшості випадків залежить від першого внеску позичальника.). Частина великих банків має намір надалі збільшувати обсяги житлового кредитування. Основними перешкодами для миттєвого розвитку ринку іпотеки банки вважають дефіцит платоспроможних позичальників та високі відсоткові ставки.

У таблиці 1 наведено динаміку та структуру споживчих кредитів домогосподарств за строками в динаміці за 2008—2018 рр.

Таблиця 1

Динаміка та структура споживчих кредитів домогосподарств за строками надання за 2008—2018 рр. (млрд. грн.)

Період	Усього кредити домогосподарствам	В т. ч. споживчі кредити			
		Усього	В тому числі		
			до 1 року	від 1 до 5 років	більше 5 років
1	2	3	4	5	6
2008	273,8	186,1	25,1	61,9	99,1
2009	235,3	137,1	19,2	40,6	77,3
2010	204,4	123,0	23,1	32,3	67,5
2011	196,2	126,2	32,3	37,3	56,5
2012	183,1	125,0	35,9	41,7	47,5
2013	188,5	137,4	50,9	47,6	39,0
2014	206,7	135,1	51,8	40,9	42,4
2015	170,8	104,9	33,3	29,5	42,1
2016	160,0	101,5	34,3	27,9	39,4
2017	170,2	122,1	42,6	45,3	34,2
на 31.12.2018	197,8	136,8	61,2	40,5	35,1

Як видно із показників виникнення несприятливої економічної ситуації у 2008 - 2016 рр. зумовило зниження кредитної активності вітчизняних домогосподарств, також ми бачимо як у структурі наданих

комерційними банками кредитів переважають короткострокові. Частка довгострокових кредитів на 31.12.2018 року складала лише 18,7%. У процесі дослідження виявлено, що населення переважно отримує споживчі кредити для придбання товарів (побутової чи комп'ютерної техніки, меблів, тощо). Споживчі кредити протягом останніх 10 років, склали 56,8% — 71%. Переважання споживчих кредитів, можна пояснити простою процедурою оформлення, яка у більшості випадків відбувається у закладах торгівлі та займає найменше часу [2].

Як зазначив Голова Національного банку України Я.В. Смолій, відновлення кредитування — це одна з пріоритетних цілей Національного банку на 2018 р. Також Голова НБУ України вважає, що для повномасштабного відновлення кредитування необхідне забезпечення законодавчого захисту прав кредиторів, а також вирішення проблеми неплатоспроможних активів через прийняття відповідних законодавчих актів. Також Я. Смолій зазначив, що для відновлення активного кредитування необхідно започаткувати роботу Кредитного реєстру, знизити обсяги проблемної заборгованості, посилити захист прав споживачів та кредиторів [5].

Таблиця 2

Кредити, надані фізичним особам — підприємцям за 2017—2018 рр.

Період	Усього кредити	Усього кредити фізичним особам - підприємцям	У тому числі за строками		
			До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років
2017	1016,7	3,9	2,0	1,5	0,5
на 31.12.2018	1090,2	4,9	2,3	2,1	0,5

Як свідчать дані таблиці 2, комерційні банки України надали фізичним особам — підприємцям кредитів на суму 3,9 — 4,9 млрд. грн., що менше 1% по відношенню до загальної кількості. Сума кредитів не може вважатися позитивною, бо це не сприяє активності малого підприємництва. На нашу думку, така ситуація пов'язана з тим, що такі

фізичні особи — підприємці не мають стабільності забезпечення, що гарантує повернення позики.

Забезпеченням кредиту може також бути страхування відповідальності позичальника за непогашення позики у страховій компанії. Але страхування додатково підвищує відсоток кредитування, та певні гарантії, які повинні виконати фізичні особи підприємці.

Кредитоспроможність юридичних осіб визначається на підставі загальної вартості майна позичальника і розміру його постійних доходів [4]. Але на сьогоднішній день такі особи, нажаль, не можуть гарантувати постійний дохід.

Всі кредитні взаємовідносини між банком і позичальником здійснюються на основі чіткого дотримання основних принципів кредитування: строковості, забезпеченості, платності, цільового характеру кредиту. Строковість кредитування передбачає обов'язкове встановлення періоду користування позиченими грошовими коштами та строку їх повернення банку. Принцип забезпеченості загальна можливість позичальників повернути кредит в установленій строк шляхом мобілізації і реалізації товарів, матеріальних цінностей, розміщених грошових коштів, включаючи майно, цінні папери та інші активи позичальника. Принцип платності кредиту полягає в тому, що позики банк видає підприємствам, організаціям та іншим позичальникам за певну плату, визначену у формі процентів [6].

Висновки: Модернізація сфери банківського кредитування фізичних осіб в Україні, відбувається в умовах стрімкого розвитку ринку кредитних послуг для фізичних осіб в Україні, конкуренції на даному ринку, розширення пропозиції кредитних продуктів та умов кредитування з метою залучення нових та утримання вже існуючих клієнтів. Для кожного банку важливим є швидке та правильне визначення кредитоспроможності позичальника задля мінімізації ризику і максимізації прибутку.

Таким чином, кредитоспроможність – це здатність і бажання позичальника не тільки повернути борг у визначений термін, але й сплатити відсотки по ньому.

Кредити фізичним особам становлять лише незначну частину (16,7%) від загального обсягу наданих кредитів. При цьому більше половини з них видається на споживчі потреби. Часто населенню доводиться брати кредит для того, щоб дожити до виплат чергової заробітної плати чи погасити непередбачувані витрати. Тобто проблема розвитку банківського кредитування фізичних осіб виходить поза межі банківського регулювання і її вирішення можливе тільки у випадку комплексного розв'язання проблеми підвищення життєвого рівня населення тобто рівня доходів населення.

Також важливим є дотримання банками принципів чесної конкуренції та надання клієнтам повної інформації про умови кредитування, знову ж таки забезпечити захист прав кредиторів за допомогою юридичних та адміністративних заходів.

Література

1. Звіт про фінансову стабільність. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=32236491
2. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 1. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1734-19/page>
3. Юркевич О. М. Сучасний стан ринку іпотечного житлового кредитування в Україні / О. М. Юркевич // Економіка і суспільство. 2016. №4. С. 327-332.
4. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання : монографія / А. О. Єпіфанов, Н. А. Дехтяр,

Т. М. Мельник та ін. ; за ред. А. О. Єпіфанова. Суми : УАБС НБУ, 2007. 286 с.

5. Ониськів Л. М. Актуальні проблеми оцінки кредитного ризику банку: нові вимоги та вплив на кредитування / Л. М. Ониськів // Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 15. С. 542-547.
6. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>